

אמן עצמי ב' נתיבי עם, נ"א

נתיבי עם סימן נ"א סעיף ג' מתייחס לאמור בשולחן ערוך: "אחר ישתבח יכול לענות אמן אחר ברכת עצמו". והוסיף: "הלשון (יכול) מורה שאינו אלא רשות, שאם רוצה לענות הרשות בידו. אולם, מלשון הטור לא משמע כן, שאמר ואחרי ישתבח יש לו לענות אמן על ברכת עצמו, כיון שהוא סיום ברכה לסוף פסוקי דזימרה.

משמע בדינא קאמר שהתירוץ שהשיבו בתלמוד הא בשאר ברכות הא בבונה ירושלים לאו דוקא כבונה ירושלים אלא כעין בונה ירושלים שהא סיום לברכות. והוא הדין ישתבח שהיא סיום לפסוקי דזימרה. וכמו שהביא התוספות (ברכות מ"ה) ודומה ישתבח לבונה ירושלים בתרתי: הדא שהיא סיום ברכות. ושנית, שכמו ש"אמן" אחר בונה ירושלים מבדיל בין דאורייתא לדרבנן, כן יש אמן, אחר ישתבח, מבדיל בין דרבנן לבין דאורייתא דברכות דזימרה דרבנן. וברכות קריאת שמע דאורייתא.

ובברכות אחרות שהן גם כן סיום, בשניים כאלה שעונים אחריהם אמן. כמו אחרי: "יהללוך" של הלל, לאחר שומר עמו ישראל.

אבל אחר ברכות התורה וברכות ההפטרה לא נהגו בארץ הצבי לענות אמן, וטעמא בעי.

סוגית עניית אמן בכלל, אינה כלל וכלל פשוטה.

למשל בבית המקדש, בזמן ברכת כהנים לא היו עונים אמן.

מהסיבה שבמקדש היו מברכים בשם ככתבו. אבל מחוץ למקדש, שאין מברכים אלא בכינוי צריך לענות אמן, כדי להשלים את הכוונה ולהמשיך את השפע לכל העולמות.

משל נוסף הוא עניית אמן באמצע סעודה. ההלכה אומרת שאין עונים אמן באמצע הסעודה כדי שלא יבוא לידי סכנה. מתלבטים החכמים שהמסובים השומעים ברכה חייבים לענות אמן. אולם הענייה יכולה, לגרום לסכנה שיקדים קנה לושט ואולי יש ללמוד מכך שלא לברך ולא לומר שום דבר בפני האוכל, סמוך לו, שיכתיב

לו עניית אמן. בשורה התחתונה פשיטא שראוי לברך בלחש שלא ישמע, אם יש חשש שעניית אמן יכולה להביא לידי סכנה.

הרב חיד"א סיכם קצת מדיני עניית אמן כדלקמן:

א. ע"פ הזהר הקדוש ומקובל מהאר"י ז"ל, שאדם חייב להזהר מאד מאד לענות אמן ובכוונה. כי אין קץ לעונש מבזה עניית אמן.

ב. אסור לענות "אמן" חטופה והאמירה צריכה להיות רק לאחר שהמברך מסיים.

ג. ישנה גם אמן קטופה שבה נבלעת ה"ן" נון, גם היא אסורה.

ד. אין לנגן את האמן עם הוספת "יודים ונונים" אלא להצמד לשלוש האותיות

א-מ-ן.

ה. לא יענה אמן אם לא שמע את כל הברכה.

ו. חייב הש"ץ, להתפלל ולסיים את ברכותיו בתיאום עם עניית האמן של כל הציבור.

וכשמסיים את תפילתו עונה עמהן אמן.

ז. עניית האמן תעשה בקול אבל לא מעל קולו של המברך.

ח. אין לקצר ואין להאריך את המילה אמן, אלא לשמור על שלמותה.

ט. כוונת האמן בברכות השבח (כמו ברוך שאמר וישתבח) בשלוש ראשונות של י"ח היא להצהיר אמת הדבר בברכות האחרות: אמת הוא וכך יהיה.

י. יענה אמן יהא שמיה רבא בקול ובכח.

יא. צריך לענות אמן עם כוונה המתאימה לברכה שהוא שומע. מותר לעיתים לענות אמן על שני דברים רצופים: אמן ואמן.

ועוד הוסיף ג"ע החיד"א הוראות רבות, שתי עשרות, להדגיש את גודל כוונת העניה וגודל מקומה בתפילה.

ייטיבו השומעים לענות אמן על ברכות ממש ולא על איחולים או קטעי ברכה המצטרפים יחד לברכה שלמה. בסופו יאמרו אמן.

ותבוא עלינו ברכת ה' כי טוב.

אהוד